

ЗМІСТ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У статті розглядається проблема формування англomовної професійно орієнтованої компетентності студентів медичних спеціальностей та виділені її основні компоненти. Метою статті є уточнення та конкретизація компонентного складу змісту навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення у медичних вищих навчальних закладах. На основі аналізу фахових джерел були визначені складники змісту навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей.

Ключові слова: компетентність, зміст навчання, англomовне професійно орієнтоване діалогічне мовлення, студенти медичних спеціальностей.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до іншомовної підготовки студентів медичних спеціальностей зумовлюють пошук змісту та застосування новітніх технологій викладання іноземних мов у вищій медичній школі.

В Програмі розвитку вищої медичної освіти до 2015 року процес вивчення іноземної мови в медичних вищих навчальних закладах (ВНЗ) розглядається як вагомий фактор, що дозволяє сучасному фахівцю здійснювати професійне іншомовне спілкування в конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста з напрямку «Медицина» конкретизує основні вимоги, які ставляться перед студентами медичних ВНЗ. Відповідно до цих вимог, медичний працівник повинен володіти щонайменше однією іноземною мовою на професійному та побутовому рівнях [8, с. 48]. У цьому контексті доцільною та методично виправданою є професійна орієнтована, комунікативна підготовка у медичних ВНЗ, що передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування в різних сферах.

Аналіз досліджень та публікацій. У педагогіці вищої школи проблема визначення змісту навчання іноземної мови (ІМ) як загальноосвітнього предмета у ВНЗ набуває зростаючої актуальності, теоретичної та практичної значущості. Про потребу в оновленні змісту навчання іншомовної фахової комунікації студентів немовних спеціальностей, відповідно до сучасних вимог суспільства, йдеться у багатьох публікаціях. Різні складові змісту навчання професійно орієнтованого говоріння студентів нефілологічних спеціальностей вивчали вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема: П. О. Бех, О. Б. Бігич, Л. В. Биркун, Н. Ф. Бориско, Л. В. Гайдукова, Н. Д. Гальскова, Н. П. Жовтюк, К. Ф. Єфремова, С. П. Кожушко, Г. В. Кравчук, Л. Я. Личко, Л. О. Максименко, О. М. Метьолкіна, С. Ю. Ніколаєва, Я. В. Окопна, О. П. Петрашук, В. Л. Скалкін, Н. А. Сура, О. Б. Тарнопольський, В. В. Черниш, О.В. Чірва, Т. Hutchinson, P. C. Robinson та ін.

Незважаючи на різноплановість вивчення проблем професійно орієнтованого становлення майбутніх лікарів, проведений нами аналіз цих досліджень і програмних документів з іноземних мов для немовних ВНЗ [6, 8], засвідчує відсутність чітко визначеної номенклатури знань, навичок і вмінь, необхідних студентам медичних спеціальностей для здійснення професійної діяльності у типових ситуаціях професійного спілкування англійською мовою. За таких умов зміст навчання іншомовної фахової комунікації майбутніх лікарів потребує конкретизації.

У зв'язку з цим, **метою даної статті** є уточнити та конкретизувати компонентний склад змісту навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення (АПОДМ) студентів медичних спеціальностей (МС).

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі навчання ІМ професійного спілкування у медичних ВНЗ розглядається як навчання, яке реалізується в рамках комунікативно-діяльнісного підходу, його зміст визначається винятково конкретними потребами студентів, які вивчають іноземну мову, а кінцева мета навчання полягає у формуванні іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності (ПОКК) в усній і письмовій формах [6].

Найактуальнішими для навчання студентів немовних спеціальностей вважаються комунікативний і компетентнісний підходи [5, 10]. У їх контексті кінцева мета навчання майбутніх лікарів полягатиме в оволодінні певним мовним і мовленнєвим матеріалом; в розумінні особливостей функціонування іноземної мови у професійній галузі, зокрема медичній; в умінні застосовувати свої

знання для здійснення професійного спілкування. Комунікативний підхід передбачає обов'язкове залучення викладачами до процесу навчання ІМ комунікативних ситуацій, максимально наближених до реального спілкування. При цьому вправи і завдання для студентів повинні бути пов'язані із вирішенням проблем професійної діяльності [4, с. 32].

На основі проведеного нами аналізу методичної літератури щодо професійно орієнтованого навчання ІМ, ми виділили такі основні компоненти іншомовної ПОКК майбутніх лікарів: *лінгвістичний, психологічний, професійний, прагматичний, соціокультурний та стратегічний*. Коротко зупинимося на кожному складнику.

Лінгвістичний компонент полягає у формуванні у майбутніх лікарів навичок і вмінь користуватися фаховою спеціалізованою термінологією, типовими фразеологічними зворотами, граматичними структурами в процесі професійно орієнтованого спілкування на основі відповідних проблемних навчально-професійних ситуацій.

Психологічний компонент є вкрай важливим у складі іншомовної ПОКК майбутніх лікарів і пояснюється необхідністю формування навичок і вмінь адекватно оцінювати іншомовного співрозмовника (наприклад, пацієнта під час медичної консультації або колегу-лікаря в процесі спілкування), передбачати його реакції на свої висловлювання в ході іншомовної комунікації, розуміти тактику поведінки. Особливості вивчення психологічних основ медичного спілкування полягають у тому, щоб уміти переборювати ці труднощі, а саме: вміння пізнати пацієнта і себе, скласти психологічний портрет пацієнта, вміння психологічно грамотно спілкуватися тощо. Лікар повинен володіти позитивною установкою до особистості пацієнта, визнання його цінності без упереджень, зайвої критичності. Праця лікаря як специфічне суспільне явище має свої особливості. Насамперед ця праця припускає процес взаємодії людей. У праці лікаря предмет праці – людина, знаряддя праці – людина, продукт праці – також людина. Тут лікувально-діагностичні методи нерозривно сплітаються з особистісними відносинами.

Професійний компонент передбачає наявність у студентів знань щодо комплексної взаємодії лікаря і пацієнта: здатність і готовність інтерпретувати опитування пацієнта під час огляду, проводити фізикальне та клінічне обстеження; заповнити медичну карту амбулаторного чи стаціонарного хворого; проводити санітарно-профілактичну роботу; давати рекомендації щодо здорового харчування тощо.

Прагматичний компонент пов'язаний із знаннями фахівців про принципи організації та структурування висловлювання. Він відповідає за зв'язність і логічність побудови висловлювання, а також передбачає вміння застосовувати знання про особливості мовної і немовної поведінки у ділових ситуаціях іншого мовного соціуму.

Соціокультурний компонент передбачає володіння мовними вміннями, знаннями менталітету країни, мова якої вивчається, культурних традицій з метою успішного міжкультурного спілкування та здійснення діалогу культур.

Стратегічний аспект включає вміння активного слухання для одержання додаткових фактів, повторення для підтвердження розуміння почутого, підведення підсумків почутого, підтвердження контакту, застосування дипломатичного впливу на партнера, зокрема пацієнта, коректного поводження у випадках, при повідомленні важкого діагнозу або невиліковної хвороби, надання відповіді на складні запитання, а також уміння знаходити вихід за відсутності мовних засобів у ситуаціях професійного іншомовного діалогу.

Для визначення змісту навчання АПОДМ майбутніх лікарів, слід розглянути детальніше поняття «зміст навчання» та його компоненти. У зв'язку з різними підходами до трактування змісту навчання іноземної мови, єдиного тлумачення цього поняття не існує.

На думку видатного вченого В.Л. Скалкіна, зміст навчання – це не просто перелік компонентів, а багаторівнева категорія, що сама визначає іншомовну мовленнєву компетенцію, розділив її на декілька рівнів. Верхній рівень займає процес оволодіння системою знань, навичок та вмінь. Другий рівень – це мовний матеріал і тексти. Третій рівень містить у собі значення, суть мовних знаків, зміст текстів [7, с. 47].

Відома дослідниця Н. Д. Гальскова додає до компонентів змісту навчання такі основні складники, як:

- сфери комунікативної діяльності, теми, ситуації, комунікативні та соціальні ролі, мовленнєві дії та мовленнєвий матеріал;
- мовний матеріал, правила оформлення і навички оперування ним;

- уміння, що забезпечують культуру спілкування з носіями мови;
- систему знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається;
- навчальні і компенсаційні вміння [1, с. 123–135].

Більшість методистів схиляються до того, що зміст навчання є категорією, яка постійно змінюється і розвивається, містить інформацію про способи діяльності студентів, їхні психічні й емоційні процеси, пов'язана з мотивацією діяльності викладача іноземної мови, носить суб'єктивний характер та впливає на відбір і використання конкретного змісту навчання іноземної мови. Незважаючи на різні точки зору науковців щодо компонентного складу змісту навчання ІМ, дослідники проблеми єдині у виділенні в її складі двох аспектів: предметного, який включає необхідні знання, і процесуального, до складу якого входять усі навички і вміння користуватися набутими знаннями [5].

Спробуємо визначити компоненти, які складають зміст навчання АПОДМ у студентів медичних ВНЗ. Предметний аспект складають сфери спілкування; теми і ситуації, які зумовлюють предметно-змістовий план іншомовного мовлення та вибір мовних засобів; мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний); мовленнєвий матеріал (мовленнєві зразки різних рівнів, тексти); мовні знання (оперування мовним матеріалом); лінгвосоціокультурні знання (знання про культуру країни, мова якої вивчається; навчальні знання (знання відповідних навчальних та комунікативних стратегій). Процесуальний аспект включає навички та вміння, необхідні для формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні [5].

Наш досвід роботи з студентами медичних спеціальностей свідчить, що у студентів I курсу певною мірою вже сформовано навички діалогічного мовлення. Проте навички професійно орієнтованого комунікативного спілкування ще не склалися в повному обсязі. Діалог зводиться до питально-відповідної форми, репліки однотипні за своєю структурою, не відображають лінгвістичні особливості ДМ (еліптичність речень, вставні конструкції). На I курсі в процесі навчання ДМ студенти лише накопичують навчально-професійний досвід на матеріалі прочитаних текстів або почутої інформації за фахом. Подальше навчання спрямовано на формування вмінь предметно-професійного спілкування, яке передбачає набуття навичок у студентів стосовно створення власних висловлювань у межах заданих тем, підтримки обговорення проблем, пов'язаних з медичною специфікою.

На II курсі навчання ДМ має на меті розвивати вміння професійного спілкування. Студенти повинні вміти вести непідготовлений діалог на професійні теми, використовувати в діалозі аргументи, які підтверджують правильність висловлювання, вміти відстоювати свою точку зору. Майбутні лікарі також повинні брати активну участь у бесіді або дискусії на професійні теми, спілкуватися при цьому з кількома співрозмовниками.

Будь-який вид мовленнєвої діяльності має професійне втілення в тих чи інших сферах спілкування. Для того, щоб конкретизувати зміст навчання АПОДМ студентів МС необхідно розпочати з виокремлення предметних сфер, ситуацій спілкування, комунікативних ролей, функціональних завдань і основних цілей відповідно до потреб, пов'язаних з професійною діяльністю майбутніх лікарів.

Під сферою спілкування розуміють сукупність однорідних комунікативних ситуацій, для яких характерною є однотипність мовленнєвих мотивів людини, відношення між співрозмовниками та умови спілкування [7, с. 61]. В. Л. Скалкін виділив вісім сфер спілкування, а саме: соціально-побутова, сімейна, професійно-трудова, соціально-культурна, суспільної діяльності, адміністративно-правова, ігор і розваг, видовищно-масова. Професійно-трудова сфера є провідною у процесі іншомовної підготовки в медичних ВНЗ. Однак, зважаючи на специфіку професії лікаря, вагомими під час фахової комунікації можна вважати соціально-побутову та адміністративно-правову сфери.

Значущим питанням для процедури відбору змісту навчання АПОДМ студентів МС є співвідношення тем і ситуацій. Дослідниця О.Л. Максименко, погоджуючись с О.Б. Тарнопольським [9], зазначає, що під час визначення змісту навчання професійно орієнтованого усного мовлення відбір тем спілкування повинен передувати відбору ситуацій [4].

Відбір ситуацій для навчання АПОДМ майбутніх лікарів ми проводили дотримуючись наступних критеріїв: професійна спрямованість, тематичність, інформативність.

Підґрунтя будь-якої сфери спілкування складає певна сукупність комунікативних ситуацій. Сучасна методика викладання іноземних мов трактує комунікативну ситуацію як динамічну систему взаємодіючих конкретних факторів об'єктивного й суб'єктивного планів, які залучають людину до мовленнєвого спілкування та визначають її поведінку в межах одного акту спілкування [3, с. 25]. Типовими комунікативно-мовленнєвими ситуаціями іншомовного професійно-орієнтованого

спілкування майбутніх лікарів, ми вважаємо медичне обстеження та консультацію.

Соціальний рівень фахової комунікації складають соціально-професійні ролі співрозмовників та їхні позиції у загальному процесі діяльності. У навчальній діяльності комунікативні ролі співрозмовників виділяються відповідно до реальних умов спілкування. Під роллю слід розуміти поведінку людини, яка визначається її професією або обставинами, що спонукають її до певних «типових» стосунків з іншими людьми [2, с. 58].

Ми виділили наступні комунікативні ролі, при цьому варто зазначити, що у кожній групі виділяються свої ролі, характерні для певних ситуацій спілкування, із властивими учасникам діалогу характерними моделями поведінки: лікар – лікар-колега; лікар – пацієнт; лікар – родичі хворого; лікар – медичний персонал.

На основі аналізу сучасної літератури та результатів опитування 18 викладачів фахових дисциплін Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова та 22 лікарів, які працюють у медичних закладах м. Вінниці, ми виокремили типові комунікативні ситуації англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення:

- ділові контакти з пацієнтами чи колегами;
- медичне обстеження, в процесі якого лікар має констатувати симптоми та ознаки захворювання, правильно інтерпретувати клінічну інформацію, ставити діагноз, давати роз'яснення, заспокоювати пацієнта, запевняти в надійності призначеного курсу лікування;
- ділове медичне телефонне спілкування (з'ясування розкладу прийому лікаря, рекомендації щодо прийому ліків, замовлення медичного обладнання);
- медичні консультації з колегами, спільні обстеження, консилиуми;
- представлення власних досягнень у галузі медицини та їх обговорення з колегами з метою практичного впровадження.

Найбільш функціонально прийнятними й доцільними для навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей ми вважаємо *діалог-розпитування та діалог-обговорення (дискусію)*.

Професійно орієнтований діалог-розпитування характеризується наявністю єдиної конкретної теми (наприклад, хворий на огляді у лікаря, покупка ліків в аптеці). Відповіді на запитання можуть варіюватися від лаконічних до розгорнутих. Під час діалогу-розпитування мають формуватися вміння студента ставити запитання, уміння перепитати, уточнити інформацію у співрозмовника, висловити сумнів невпевненість, задоволення щодо почутого [5]. В діалозі-розпитуванні, за допомогою питань вводиться і розвивається тема, відбувається обмін інформацією між учасниками, з метою покращення стану здоров'я пацієнта, досягається встановлення вірного діагнозу і призначення лікування.

Найскладнішим є *діалог-обговорення (дискусія)*, коли співрозмовники намагаються виробити певне рішення, дійти певних висновки, навести аргументи та докази [5]. Такі діалоги є абсолютно спонтанними і можуть виникати на різноманітних міжнародних конференціях, консилиумах, зустрічах медичних працівників тощо. Обов'язковою умовою дискусії є наявність спірного питання, проблеми. Наприклад, студенти на заняттях можуть брати участь в обговоренні таких питань: професія лікаря та її специфіка, трансплантація органів, навколишнє середовище та його вплив на здоров'я людини, лікарські помилки і їх причини. Предмет обговорення може бути заданий за допомогою мотиваційно-стимулюючого тексту, перегляду автентичного відеоматеріалу тощо.

Наступним складником змісту навчання англomовного діалогічного мовлення студентів МС з огляду на професійно орієнтований характер процесу навчання ми визначаємо фахові знання, навички й уміння, необхідні для успішної реалізації професійної мети навчання діалогічного мовлення, зокрема проведення медичного обстеження. Формування компетенції в діалогічному мовленні ґрунтується на проблемних професійно орієнтованих ситуаціях, у ході вирішення яких майбутні лікарі використовують набуті фахові знання, навички й уміння.

Висновки

Таким чином, проведений нами аналіз фахових джерел дозволив визначити складники змісту навчання англomовного професійно орієнтованого діалогічного мовлення студентів медичних спеціальностей.

Отже, зміст іншомовної підготовки в медичному вузі правомірно розглядати як систему знань, умінь і навичок, яка дозволяє фахівцеві ефективно функціонувати в майбутній професійній діяльності, а саме: пошук і переробка професійно важливої інформації при роботі з автентичними текстами,

періодичними виданнями, монографіями, довідковою літературою; процес обміну інформацією в обговоренні проблем професійного характеру на конференціях, семінарах, консиліумах; наукове співробітництво; повсякденне спілкування тощо.

Зміст іншомовної підготовки має враховувати сучасні тенденції розвитку медичної науки, забезпечувати процес формування готовності лікаря до професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, сприяти формуванню активної позиції студента в процесі іншомовної підготовки, бути спрямованим на створення умов для самореалізації та самовизначення особистості; своєчасно реагувати на зміну соціального замовлення на підготовку сучасного фахівця.

Наступним кроком нашого дослідження буде вивчення проблем використання сучасних технологій в процесі навчання іншомовної фахової комунікації майбутніх лікарів.

Список літератури

1. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М. : АРКТИ, 2000. – 165 с.
2. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Колесникова, О. А. Долгина. – СПб. : Блиц, 2001. – 223 с.
3. Котлярова Л. Б. Методика обучения устному профессиональному общению на основе имитационно-ролевых игр в неязыковом вузе (англ. яз., юридич. факультет ун-та.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Котлярова Луиза Болеславовна. – Одесса, 1990. – 230 с.
4. Максименко Л. О. Зміст навчання професійно спрямованого діалогічного мовлення майбутніх менеджерів невиробничої сфери / Л. О. Максименко // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – 2010. – № 17. – С. 32–40.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. для студентів вищих навч. закл. / О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.; авт. кол. С. Ю. Ніколаєва. – 2-е вид. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
7. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи (на материале англ. языка): [пособ. для учит.] / В. Л. Скалкин. – К. : Рад. Школа, 1989. – 158 с.
8. Складові галузевих стандартів вищої освіти напряму підготовки 1101 «Медицина» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальностями 7.1101.01 «Лікувальна справа», 7.1101.04 «Педіатрія», 7.1101.05 «Медико-профілактична справа». – К., 2003. – 405 с.
9. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навчальний посібник/ О. Б.Тарнопольський. – К. : Фірма «ІНКОС», 2006.– 248 с.

Л. В. Крысак

Содержание обучения англоязычной профессионально ориентированной диалогической речи будущих врачей

В статье рассматривается проблема формирования англоязычной профессионально ориентированной компетентности у студентов медицинских специальностей и выделены ее основные компоненты. Целью статьи является уточнение и конкретизация компонентного состава содержания обучения англоязычного профессионально ориентированной диалогической речи в медицинских высших учебных заведениях. На основе анализа научной литературы были определены составляющие содержания обучения англоязычной профессионально ориентированной диалогической речи студентов медицинских специальностей.

Ключевые слова: компетентность, содержание обучения, англоязычная профессионально ориентированная диалогическая речь, студенты медицинских специальностей.

L. V. Krysak

Course content for future physicians' english professionally oriented dialogue speech

The problem of English professionally oriented competence for medical students is considered in the article. The main components of the competence are described here. The article aims to clarify the component structure of English course content to form students' skills of professionally oriented dialogue speech in medical universities. After analysing scientific sources the author identifies components of English course content for medical students' professionally oriented dialogue speech.

Keywords: competence, course content, English professionally oriented dialogue speech, students of medical specialties.